

Nr 52.

Ankom till riksdagens kansli den 15 juni 1943 kl. 11 f. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m., såvitt den hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 21 maj 1943 dagtecknad proposition, nr 299, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att *dels* antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om viss begränsning av legitimation som tandläkare, *dels ock* bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Propositionen har, såvitt angår nämnda lagförslag, hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionen nr 320 i första kammaren av herr *Herlitz* samt nr 453 i andra kammaren av herrar *Sefve* och *von Friesen*.

I motionerna har hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för det genom propositionen framlagda förslaget, ävensom i fråga om de skäl, som motionärerna andragit till stöd för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke kommer att lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionerna.

Till utskottet hava i ärendet inkommit skriftliga framställningar från Sveriges tandläkareförbund, Sveriges läkarförbund, Sveriges yngre juristers förening och Sveriges yngre läkares förening, i vilka framställningar hemställts, att propositionen måtte avstyrkas.

Inledning.

I propositionen nr 214 till den nu samlade riksdagen har Kungl. Maj:t på hemställan av chefen för ecklesiastikdepartementet föreslagit riksdagen att bifalla vissa förslag, genom vilkas förverkligande en omorganisation av tandläkarinstitutet skulle komma till stånd. Härigenom beräknas institutets kapacitet, som för närvarande medger en examination av omkring 90 nya tandläkare om året, kunna höjas till att avse 120 tandläkare om året. Syftet med denna åtgärd är att i ökad utsträckning tillgodose främst folktandvårdens men även den militära tandvårdens behov av tandläkare.

Till grund för det riksdagen förelagda omorganisationsförslaget ligger ett av *tandläkarinstitutets lärarråd* i samråd med representanter för *besparingsberedningen* den 16 februari 1942 avgivet förslag i ämnet. Över lärarrådets förslag hava utlåtanden avgivits av, bland andra, *medicinalstyrelsen*, som i ett den 7 mars 1942 dagtecknat utlåtande ifrågasatt vissa andra åtgärder för folktandvårdens rekrytering, bland annat införande av obligatoriskt praktikår för nyexaminerade tandläkare före erhållande av legitimation.

I anledning av de av *medicinalstyrelsen* sålunda ifrågasatta åtgärderna hava avgivits yttranden av *statskontoret*, *tandläkarinstitutets lärarråd*, *svenska landstingsförbundets styrelse*, *svenska stadsförbundets styrelse* samt gemensamt av *svenska tandläkaresällskapet* och *Sveriges tandläkareförbund*.

I skrivelse den 14 november 1942 har *svenska landstingsförbundets styrelse* — under återopande av ett vid förbundets ordinarie möte den 13 och 14 november 1942 gjort uttalande om behovet av snara åtgärder för tillgodoseende av folktandvårdens behov av tandläkare såväl i rådande läge som i framtiden — hemställt om vidtagande av åtgärder i nämnda syfte.

Vidare har *medicinalstyrelsen* — till belysande av behovet av tandläkare inom folktandvården — med skrivelse den 23 december 1942 överlämnat en redogörelse från Jönköpings läns landstings hälsovårdsberedning rörande vakanta distriktstandläkartjänster inom landstingsområdet.

Medicinalstyrelsen har därefter, på grund av remiss, den 13 februari 1943 avgivit förnyat utlåtande i ämnet.

Gällande bestämmelser om legitimation för tandläkare och om folktandvårdens anordnande.

Gällande bestämmelser rörande utövandet av tandläkarkonsten innefattas i en av Kungl. Maj:t i administrativ väg den 18 juni 1861 (nr 41) fastställd ordning för tandläkarekonstens utövning.

Enligt § 1 nämnda ordning äro de förrättningar, som tillhöra tandläkarkonstens utövare: a) rengöring, fyllning och utdragning av tänder; b) förfärdigande och insättande av konstgjorda tänder; samt c) behandling av tändernas och tandköttets sjukdomar.

I §§ 2 och 3 meddelas bestämmelser om dels fordringarna för att få undergå prövning för erhållande av rättighet till tandläkarkonstens utövande, dels ock vilka som skola verkställa nämnda prövning och vad densamma skall innefatta. Dessa bestämmelser få emellertid anses vara upphävda genom stadgan den 22 september 1899 (nr 69) för tandläkarinstitutet, enligt vilken karolinska institutet skall vid tandläkarinstitutet anordna såväl den teoretiska och praktiska undervisning, vilken erfordras för utbildning av tandläkare, som ock de för vinnande av legitimation såsom svensk tandläkare erforderliga examina. I samband med meddelande av bestämmelser om tidpunkten för stadgans ikraftträdande föreskrevs, att samtidigt med ikraftträdandet de mot bestämmelserna i stadgan stridande äldre föreskrifterna skulle upphöra att gälla. 1899 års stadga har efterträtts av nu gällande stadga för institutet den 31 maj 1934

(nr 226), enligt vilken nyssnämnda undervisning och examina skola anordnas vid institutet. Utöver de sålunda av stadgan för tandläkarinstitutet ersatta bestämmelserna innehåller § 3 i 1861 års ordning föreskrift, enligt vilken medicinalstyrelsen utfärdar tillståndsbeslut för tandläkarkonstens utövande. Sådant beslut berättigar enligt samma paragraf innehavaren att var som helst i riket utöva tandläkarkonsten, dock med åliggande att såväl underrätta medicinalstyrelsen och vederbörande förste provinsialläkare om sin boningsort som ock förevisa tillståndsbeslutet för stads- eller provinsialläkaren i den ort, där han sig nedsätter (kung. 31 december 1894, nr 111, sid. 3). — Medicinalstyrelsens befattning med hithörande ärenden beröres också i 6 § instruktionen den 19 december 1930 (nr 441) för medicinalstyrelsen, enligt vilken paragraf det tillkommer styrelsen att åt svenska medborgare, som önska inom riket utöva tandläkaryrket och som visat behörighet därtill, meddela legitimationsbeslut.

De huvudsakliga bestämmelser, som reglera folktandvården, återfinnas i kungörelsen den 3 juni 1938 (nr 358) angående statsbidrag till folktandvård (ändrad genom kungörelser nr 351/1940, 1058/1940 och 422/1942). Uppgiften att organisera och handhåva folktandvården är anförtrodd åt landstingen respektive städerna utanför landsting (1 §). Ledningen av folktandvården skall inom varje landstingsområde utövas av den hälsovårdsberedning, varom stadgas i lagen om landsting (2 §). Landstingsområde skall för folktandvårdens ombesörjande vara indelat i tandvårdsdistrikt i enlighet med en av medicinalstyrelsen godkänd plan. I varje distrikt skall finnas minst en fast tandpoliklinik, där som regel behandling meddelas såväl barn som vuxna. Vid varje sådan poliklinik skola vara anställda minst en tandläkare (distriktstandläkare) och en tandsköterska (distriktstandsköterska). I distrikt, där med hänsyn till ytvidd, kommunikationsförhållanden eller andra särskilda omständigheter så erfordras, må tillika anordnas en eller flera polikliniker för ambulatorisk tandvård (3 §). Såsom komplement till distriktstandpoliklinikerna skall finnas en för varje landstingsområde gemensam centraltandpoliklinik. Dess föreståndare skall närmast under hälsovårdsberedningen såsom tandvårdsinspektör utöva inspektion av distriktstandvården, där ej åt annan tandläkare uppdragits att vara tandvårdsinspektör (4 §). Distriktstandläkarna äro anställda av landstingen.

Avlöningen till distriktstandläkare utgår med antingen enbart fast lön, som då skall vara lägst 7,800 kronor för år, eller ock fast lön av minst 7,200 kronor för år jämte andel, ej understigande tio procent, av inflytande taxavgifter. Därjämte är tandläkaren tillförsäkrad tre ålderstillägg, vart och ett å 500 kronor, efter tre, sex och nio års väl vitsordad tjänstgöring. Emellertid torde samtliga landsting betala distriktstandläkarna högre löner. Vissa mellan svenska landstingsförbundets styrelse och vederbörande organisationer förda underhandlingar i lönefrågan resulterade år 1939 i ett förslag till lönevillkor, vilka icke torde underskridas av något landsting. Enligt förslaget skulle utgå 1) till distriktstandläkare, som sysslade med tandvård för både barn och vuxna, en lön om 7,500 kronor med tre åldertillägg om

600 kronor efter tre, sex och nio år samt rätt till andel om 15 procent å bruttointkomsten enligt taxan; 2) till distriktstandläkare, som sysslade med endast barntandvård, en lön om 9,000 kronor jämte ålderstillägg i enlighet med vad nyss sagts; samt 3) till föreståndare för distriktstandpoliklinik, där mera än en tandläkare vore anställd, ett tilläggsarvode, så beräknat att, om jämte föreståndaren en tandläkare funnes, arvodet utgjorde 600 kronor, om antalet tandläkare, föreståndaren oberäknad, utgjorde två, nämnda arvode uppginge till 800 kronor, om nämnda antal vore tre, arvodet utgjorde 1,000 kronor o. s. v. Distriktstandläkare erhålla dyrtidstillägg efter samma grunder som landstingets övriga befattningshavare.

Statsbidrag utgår till vissa av kostnaderna för folktandvården. I den mån sådant bidrag ej utgår hava landstingen respektive städerna utanför landsting såsom folktandvårdens huvudmän att ansvara för kostnaderna.

Medicinalstyrelsens utlåtande den 7 mars 1942.

I sitt förenämnda utlåtande den 7 mars 1942 anförde *medicinalstyrelsen* beträffande frågan om viss obligatorisk tjänstgöring för tandläkare före legitimationen följande:

Medicinalstyrelsen vill, under förutsättning att studiekostnaderna vid institutet avsevärt minskas, föreslå införandet av obligatorisk assistenttjänstgöring för nyexaminerad tandläkare före erhållande av legitimation som tandläkare och tillstånd att utöva självständig tandläkarverksamhet. Dylig tjänstgöring skulle fullgöras under tid, som bestämdes av medicinalstyrelsen, dock längst ett år. En sådan assistenttjänstgöring vore ur utbildningssynpunkt mycket värdefull i synnerhet under de närmaste åren, då vid institutet skulle finnas ett så stort antal studerande, att den rent praktisk-kliniska träningen å institutet torde bli bristfällig.

En dylig ordning tillämpas ock i Danmark. Assistenttjänstgöringen skulle i första hand fullgöras vid distriktstandpoliklinik, där minst två tandläkare skola vara stationerade, men även inom annan av medicinalstyrelsen för sådan tjänstgöring godkänd tandvårdsverksamhet, t. ex. å kommunal eller militär tandpoliklinik, mot åtnjutande i varje fall av de med befattningen förenade löneförmånerna. Huruvida denna assistenttjänstgöring skulle kunna äga rum även vid enmanspolikliniker finner styrelsen tveksamt. Inrättandet av studie-stipendier och tillgången på tandläkarstipendier torde innebära möjligheter att tillgodose tandläkarbehovet särskilt vid enmanspoliklinikerna.

Därest fullgörande av assistenttjänstgöring icke skulle åläggas de nuvarande studerandena vid institutet utan föreskrivas först för den vid höstterminen 1942 inskrivna årsgruppen studerande, skulle tandläkares skyldighet att fullgöra dylig assistenttjänstgöring inträffa tidigast åren 1946—47. Med hänsyn till att åtgärder till avhjälpande av föreliggande brist på tandläkare böra företagas snarast möjligt anser styrelsen det böra övervägas, huruvida icke föreslagna assistenttjänstgöring borde införas även för nuvarande studerande vid institutet.

Yttranden över medicinalstyrelsens utlåtande den 7 mars 1942.

I remissutlåtandena hava meningarna rörande lämpligheten av den ifrågasatta obligatoriska tjänstgöringen gått starkt isär.

Svenska landstingsförbundets styrelse har understrukit, att särskilda åtgärder för att bringa lättnad i den nuvarande svåra situationen för folktandvården vore av behovet starkt påkallade. Därvid måste enligt styrelsen sådana åtgärder givas företräde, som hade omedelbar verkan. Förslaget om införande av viss tids tjänstgöring å folktandvårdspoliklinik såsom villkor för legitimation som tandläkare vore enligt styrelsen särskilt betydelsefullt, och styrelsen säger sig i stort sett kunna lämna sin anslutning till förslaget. Enligt styrelsens uppfattning är det önskvärt, att redan beträffande de elever, som nu närmast skola utexamineras från tandläkarinstitutet, legitimation ej meddelas, förrän den föreslagna assistenttjänstgöringen fullgjorts.

Även *statskontoret* (tj. generaldirektören Björn och t. f. statskommisariern Britth) har anslutit sig till medicinalstyrelsens förslag i denna del. *Föredraganden*, t. f. revisorn Edberg, har emellertid anmält delvis avvikande mening och anfört bland annat, att den föreslagna anordningen måste ingiva betänkligheter av principiell art, då något liknande icke funnes föreskrivet på andra studieområden.

Tandläkarinstitutets lärarråd har yttrat, att, därest tvångsåtgärder erfordrades för att förse folktandvårdspoliklinikerna med tandläkare, vägen torde vara att åt de hädanefter från institutet nyexaminerade tandläkarna först giva allenast tillfällig legitimation. Den definitiva legitimationen skulle då lämnas, sedan de tjänstgjort någon tid, förslagsvis ett halvt år, inom folktandvården. Lärarrådet vore emellertid tveksamt, om ett sådant tvångsförfarande kunde och borde tillämpas gentemot institutets nuvarande elever, vilka icke haft att räkna därmed.

Svenska tandläkaresällskapet och *Sveriges tandläkareförbund* hava ansett sig böra bestämt avstyrka förslaget om obligatorisk assistenttjänstgöring och hava till stöd för denna ståndpunkt åberopat följande:

Ett genomförande av förslaget om viss tids praktisk tjänstgöring efter avlagd examen såsom villkor för erhållande av legitimation såsom tandläkare medför uppenbarligen en omedelbar minskning av tillskottet av legitimerade tandläkare och löser icke heller rekryteringsfrågan för folktandvårdens vidkommande, då flertalet av de på så sätt besatta befattningarna redan följande år åter torde stå vakanta och skola liksom övriga vakanser jämte nyinrättade befattningar ånyo besättas för ett år av nästa årskurs. — — — Värde av den föreslagna assistenttjänstgöringen, som komme att räcka högst ett år, är synnerligen tvivelaktig ur allmän vårdsynpunkt. De täta ombytena av tjänstgörande tandläkare på de polikliniker, där dylik tjänstgöring fullgöres, måste inverka ofördelaktigt såväl på den kontinuerliga behandlingen av klientelet som också på administration och skötsel av poliklinikerna.

Ett förverkligande av förslaget innebär inrättande av civil tjänsteplikt för tandläkare utan tillämpning av tjänstepliktslagen och utan att däri angivna förutsättningar föreligga.

Även *svenska stadsförbundets styrelse* har ställt sig avvisande till tanken på obligatorisk assistenttjänstgöring och har härutinnan anfört:

Ett obligatoriskt tjänstår för färdigutbildade tandläkare skulle visserligen ställa cirka 90 nyexaminerade tandläkare till den offentliga tandvårdens tjänst men vore ur den allmänna tandvårdens synpunkt en åtgärd på gott

och ont. Resultatet synes bliva, att den sociala tandvården finge sitt tandläkarbehov i betydande omfattning tillgodosett genom helt nyexaminerade tandläkare, ett förhållande som näppeligen kan vara till fördel för den sociala tandvårdens standard. Genom att tjänstgöringen förenas med tvång, är det vidare icke uteslutet, att arbetsintensiteten under tvångstiden blir mindre än om tjänstgöringen vore helt frivillig och att vederbörande efter tvångets upphörande söker sig till annat arbetsområde. Särskilt med hänsyn till önskvärdheten av att en tandläkare under längre tid beredes möjlighet att kontinuerligt följa patienterna, vore det för den sociala tandvårdens del olyckligt, om resultatet av det obligatoriska tjänståret skulle bliva en allmän omflyttning av tandläkare efter ett års tjänstgöring. Därest en omedelbar effekt skall kunna ernås, måste den obligatoriska tjänstgöringen åläggas redan antagna elever vid tandläkarinstitutet. Enär det ur allmänna synpunkter är mindre tilltalande att förändra utbildningsvillkoren för redan antagna studerande och de facto förlänga tandläkarutbildningen med ett år, synes åtgärden icke böra träffa under utbildning varande elever.

**Medicinalstyrelsens utlåtande den 13
februari 1943.**

I anledning av vad sålunda anförts rörande förslaget om obligatorisk tjänstgöring för vinnande av legitimation har *medicinalstyrelsen* i sitt förnyade utlåtande den 13 februari 1943 yttrat huvudsakligen följande:

Till belysande av behovet av lämpliga åtgärder till avhjälpande av rådande brist på sökande till distriktstandläkartjänster har uppgjorts följande sammanställning, avseende 24 av rikets 25 landstingsområden (plan har icke godkänts för Västernorrlands län) samt Gävle och Hälsingborg:

	Polikliniker med 1 tand- läkare	Polikliniker med 2 eller flera tand- läkare	Summa
Antal distriktstandpolikliniker enligt gällande folk- tandvårdsplaner	289	178	467
Antal distriktstandläkare enligt gällande folk- tandvårdsplaner	289	519	808
Antal distriktstandpolikliniker som trätt i verk- samhet	62	41	103
Antal vakanta distriktstandläkartjänster	42	34	76
Därav: tjänster, som bestridas av vikarier	5	8	13
» obesatta tjänster	37	26	63

Uppgifterna avse förhållandena i januari 1943. Till jämförelse kan nämnas, att antalet vakanta distriktstandläkartjänster under februari månad 1942 utgjort 37, av vilka 4 varit besatta med vikarier.

Det alltmer ökade antalet lediga tjänster inom folktandvården såväl vid polikliniker med en som med flera tandläkare motiverar nu — mer än någonsin — att snabbt verkande, extraordinära åtgärder för tillgodoseende av tandläkarbehovet omedelbart vidtagas.

Den obetingat mest effektiva och under förhandenvarande omständigheter lämpligaste av föreslagna åtgärder synes, enligt styrelsens mening, vara införandet av ett obligatoriskt tjänstgöringsår för de nyexaminerade tandläkarna, i det följande kallat praktikåret.

I Danmark har sedan länge en nyexaminerad tandläkare varit skyldig att efter en utbildning på tre år vid tandläkarinstitutet därstädes fullgöra två assistentår före erhållande av legitimation såsom tandläkare (*jus practicandi*).

Avsikten med dessa obligatoriska assistentår har i huvudsak varit att före legitimationen ge de nyexaminerade en tillräcklig bekantskap med tandläkar-konstens praktiska utövning.

Medicinalstyrelsen yttrade vidare, att styrelsen med hänsyn till de allt-jämt växande svårigheterna att erhålla tandläkare till folktandvården låtit de betänkligheter falla som styrelsen tidigare hyst beträffande lämpligheten mot att de nyexaminerade under praktikåret finge tjänstgöra jämväl å entand-läkarpolikliniker. Ytterligare har styrelsen anfört:

Studerandena vid tandläkarinstitutet avlägga numera tandläkarexamen i mindre grupper under olika tider av året. På grund därav och med hänsyn till den stora brist på tandläkare, som för närvarande förefinnes, synes det, åtminstone under de närmaste åren, icke erbjuda svårigheter att placera samt-liga nyexaminerade inom folktandvården. Ehuru införandet av ett praktikår måhända i viss mån skulle medföra ökad villighet hos landstingen att ut-bygga folktandvården och därigenom ytterligare stegra behovet av tand-läkare inom folktandvården, måste man räkna med att framdeles icke kunna placera alla nyexaminerade inom denna organisation. Praktikåret borde där-för kunna fullgöras även inom annan social tandvårdsverksamhet (i första hand vid av kommun anordnad barntandvårdspoliklinik) men ock i vissa fall hos privatpraktiserande tandläkare (först och främst hos sådana, som åtagit sig social tandvård i någon form, t. ex. mödrahjälpstandvård, skoltand-vård etc.).

De tandläkare, som fullgöra praktikåret inom folktandvården, böra åtnjuta samma löneförmåner som distriktstandläkare. I varje fall bör ersättningen icke understiga de i kungörelsen den 3 juni 1938 angående statsbidrag till folktandvård stadgade minimilönerna för distriktstandläkare. Statsbidrag bör i vanlig ordning utgå för distriktstandläkartjänst, som efter medicinalsty-relsens anvisning uppehålls av nyexaminerad tandläkare. Tandläkare, som fullgör sitt praktikår annorstädes än inom folktandvården, bör träffa avtal med vederbörande angående honom tillkommande löneförmåner, varvid ovan angivna minimilön icke får underskridas.

Med hänsyn till det stora behovet av tandläkare inom folktandvården vill medicinalstyrelsen framhålla önskvärdheten av att praktikåret omedelbart införes.

Föredragande departementschefen, statsrådet Möller, har vid remissen av förslaget till lagrådet framhållit, att det visat sig omöjligt att fylla det aktu-ella behovet av tandläkare inom folktandvården. Departementschefen hän-visade härutinnan till de uppgifter medicinalstyrelsen lämnat i sitt utlåtande den 13 februari 1943 samt tillade, att förhållandena sedan sistnämnda dag undergått ytterligare försämring. För att avhjälpa bristen hade åtgärder vid-tagits för en höjning av tandläkarinstitutets examinationskapacitet. Enbart genom en sådan ökning kunde dock folktandvårdens behov av tandläkare icke tryggas. Det av medicinalstyrelsen föreslagna obligatoriska praktikåret skulle med så gott som omedelbar verkan föranleda ett väsentligt ökat tillskott av tandläkare till folktandvården.

Vidare anförde departementschefen:

»I betraktande av tandvårdens stora betydelse för folkhälsan måste för-verkligandet av tanken på en allmän folktandvård anses som en angelägenhet

av synnerlig vikt ur socialhygienisk synpunkt. Insikten härom har också föranlett såväl staten som folktandvårdens huvudmän, landstingen och städerna utanför landsting, att anslå betydande medel till folktandvårdens uppbyggande, om än de rådande tidsförhållandena, såsom förut nämnts, medfört en något långsammare takt i utbyggnadsarbetet än som från början avsetts.

Den bristande rekryteringen av tandläkare till folktandvården omöjliggör emellertid i väsentlig utsträckning förverkligandet av de anslagsbeviljande myndigheternas beslut om inrättandet av folktandvårdspolikliniker. Detta är en ur allmän synpunkt allvarlig företeelse. Varje åtgärd, som kan bidra till att avhjälpa rekryteringssvårigheterna, innebär en lättnad för folktandvårdens huvudmän, vilka i sådana distrikt, där tandläkare eller vikarier för dem icke stått att erhålla, hittills utan nytta nedlagt kostnader för folktandvården. Men i främsta rummet måste förslaget om införande av ett obligatoriskt praktikår för nyexaminerade tandläkare bedömas såsom ett led i de allmänna strävandena för folkhälsans höjande. Någon annan åtgärd av egentlig betydelse för förbättring av förhållandena inom folktandvården under de närmaste åren synes icke kunna anvisas. Starka allmänna intressen tala alltså för förslagets genomförande.

Det synes mig i och för sig innebära en fördel, att tandläkaren erhåller legitimation först efter det han visat sig kunna på ett tillfredsställande sätt i praktiken omsätta de kunskaper och färdigheter, som bibragts honom vid tandläkarinstitutet. Å andra sidan synes mig behovet ur utbildningssynpunkt av ett provtjänstgöringsår icke av den föreliggande utredningen tillräckligt dokumenterat för att kunna ensamt eller ens huvudsakligen motivera genomförande av förslaget. Det är med hänsyn härtill naturligt, att principiella betänkligheter under remissbehandlingen anförts mot detsamma.

Så till vida torde visserligen den föreslagna obligatoriska tjänstgöringen för nyexaminerade tandläkare kunna sägas sakna förebild, att läget i de fall då det allmänna tidigare tvångsvis tagit medborgares arbetskraft i anspråk icke varit analogt med situationen i nu förevarande fall. Men det avgörande för ställningstagandet till frågan synes mig böra vara, om förslagets genomförande kan anses oskäligt tynga dem, som drabbas därav.

Vid bedömandet av sistnämnda fråga ligger det nära till hands att anställa jämförelse med de faktiska förhållandena inom andra yrkesgrupper. Vad läkarna angår erhålles visserligen legitimation omedelbart efter det licentiatexamen avlagts. Men även om den nyexaminerades avsikt är att ägna sig åt fri yrkesutövning såsom läkare, torde det med hänsyn till konkurrensen inom yrket numera såsom regel framstå såsom en nödvändig förutsättning för öppnandet av egen praktik att förvärva ytterligare praktisk erfarenhet av sjukhustjänstgöring utöver den i examensfordringarna ingående. Inom juristyrket uppställs merendels krav på tingstjänstgöring jämväl för anställning i enskild tjänst. Exempel på likartade förhållanden inom andra yrken torde kunna anföras. Med hänsyn härtill synes tandläkaryrket icke genom införande av ett obligatoriskt praktikår bliva försatt i en faktiskt ogynnsammare ställning än åtskilliga andra yrkesgrupper.

Enligt medicinalstyrelsens förslag skulle de tandläkare, som fullgjorde praktikåret inom folktandvården, åtnjuta samma löneförmåner som distriktstandläkare eller i varje fall löneförmåner, ej understigande de i kungörelsen den 3 juni 1938 angående statsbidrag till folktandvård stadgade minimilönerna för distriktstandläkare. Avlöningen till distriktstandläkare enligt nämnda kungörelse utgår med antingen enbart fast lön, som då skall vara lägst 7,800 kronor för år, eller ock fast lön av minst 7,200 kronor för år jämte andel, ej understigande tio procent, av inflytande taxeavgifter. Något ekonomiskt utnyttjande av de nyexaminerades arbetskraft ifrågasättes sålunda icke av medicinalstyrelsen. Jag kan oreserverat giva min anslutning till uppfattningen att någon åtgärd i sådant syfte ej bör ifrågakomma.

Vid övervägande ur nu anförda synpunkter av medicinalstyrelsens förslag om ett obligatoriskt praktikår för nyexaminerade tandläkare har jag funnit mig böra i princip biträda detsamma. Då denna min ståndpunkt huvudsakligen förestavas av det bekymmersamma läge, vari folktandvården i vårt land skulle råka, om ej effektiva åtgärder för att förse densamma med tandläkare vidtagas, samt då jag icke är beredd att på den föreliggande utredningen grunda något omdöme om behovet av ett sådant praktikår såsom en definitiv anordning, bör medicinalstyrelsens förslag genomföras endast såsom ett provisorium.

I enlighet med det anförda har inom socialdepartementet utarbetats förslag till *lag om behörighet att utöva tandläkarkonsten.*»

I den speciella motiveringen yttrade departementschefen bland annat:

»Fullgöres tjänstgöringen under praktikåret genom anställning i statlig tjänst, blir den tjänstgörandes ersättning automatiskt bestämd med tillämpning av vederbörande avlöningsreglemente. För den händelse vid anställning i kommunal tjänst enighet icke skulle kunna ernås om villkoren för anställningen, synes avgörandet härutinnan böra tillkomma medicinalstyrelsen. Jämväl härom har föreskrift upptagits i 4 § andra stycket. Emellertid är det min avsikt att i kungörelsen angående statsbidrag till folktandvård införa stadgande, varigenom de tandläkare, som fullgöra sitt praktikår inom folktandvården, tillförsäkras samma minimiförmåner som distriktstandläkarna. Hänskjutande till medicinalstyrelsen av frågan om anställningsvillkoren torde därför behöva förekomma endast i undantagsfall.»

Beträffande lagens ikraftträdandebestämmelser framhöll departementschefen:

»Lagen föreslås skola träda i kraft den 1 oktober 1943. De betänkligheter, som kunna resas mot att låta lagen omfatta jämväl de nuvarande studerandena vid tandläkarinstitutet, i den mån de icke erhållit legitimation före nyssnämnda dag, synas mig väsentligt förlora i bärkraft, om hänsyn toges till storleken av de ersättningar, som kunna antagas komma att utgå för tjänstgöring under praktikåret.

Giltighetstiden för lagen föreslås skola upphöra med den 30 september 1946. Enligt vad jag under hand erfarit från medicinalstyrelsen torde antalet vakanta platser inom allmän tandvård bliva så pass stort, att under de tre år lagen föreslås skola gälla samtliga nyexaminerade tandläkare komma att hänvisas till tjänstgöring inom allmän tandvård.»

Lagrådet har anfört bland annat följande:

»Det remitterade förslaget innebär, att vid sidan av den tjänsteplikt som kan ifrågakomma jämlikt 1939 års lagstiftning om tjänsteplikt stadgas en särskild sådan för dem vilka avlägga tandläkarexamen. En dylik lagstiftning, varigenom en mindre grupp medborgare, utan att förhållandet direkt nödvändiggöres av det rådande allmänna krisläget, ålägges att utföra arbete i det allmännas intresse, är naturligen ägnad att väcka betänkligheter av principiell natur. Någon motsvarande anordning lärer heller icke tidigare ha förekommit i vårt land. Emellertid är det uppenbarligen av största betydelse för folkhälsan att den beslutade folktandvården skall kunna behörigen upprätthållas. Utredningen i ärendet giver även vid handen att detta önskemål knappast kan uppnås annorledes än genom åtgärder i förslagets riktning. Den uppkomna situationen torde också i viss mån stå i samband med de av krig föranledda förhållandena; dels äro åtskilliga tandläkare inkallade eller eljest skyldiga att tjänstgöra inom den militära tandvården, dels lärer den ökade köpkraften föranleda att tandläkare anlitas i större utsträckning än under normala tider. Med hänsyn till dessa omständigheter och då de avlöningsförmåner som utgå för tjänstgöring vid folktandvården måste anses förhållandevis goda för en nyutexaminerad tandläkare — i allt fall vid jämförelse med vad andra yrkesgrupper med akademisk utbildning kunna påräkna omedelbart efter avlagd examen — synes det ej alltför obilligt att tandläkarna, innan tillfälle gives dem att fritt utöva sitt yrke, nödgas underkasta sig sådan tjänstgöring under någon kortare tid. En förutsättning härför är naturligen att, på sätt ock föreslagits, anordningen skall gälla allenast såsom ett provisorium.»

I fortsättningen erinrade lagrådet, att frågorna om obligatorisk tjänstgöring i folktandvården och om provtjänstgöring uppenbarligen vore två skilda spörsmål. Den i förslaget uppställda fordran på väl vitsordad tjänstgöring under praktikåret såsom villkor för legitimation innebure ett bestämt avsteg från nu gällande ordning, enligt vilken godkänd examen från tandläkarinstitutet utan vidare berättigade till legitimation. Såvitt lagrådet kunde finna, föreläge ej några skäl varför avlagd examen vid tandläkarinstitutet ej i förevarande fall skulle berättiga till erhållande av legitimation.

Vidare anförde lagrådet:

»Under åberopande av vad sålunda anförts anser sig lagrådet icke kunna tillstyrka förslaget i den utformning det fått men vill ej motsätta sig att en provisorisk lagstiftning kommer till stånd av den huvudsakliga innebörd, att medicinalstyrelsen skall äga att, där det med hänsyn till rådande förhållanden prövas oundgängligen nödigt för folktandvårdens behöriga upprätthållande, vid meddelande av sökt legitimation som tandläkare begränsa legitimationen att avse allenast rätt att utöva tandläkaryrket såsom innehavare av eller vikarie å tjänst inom folktandvården, dock att sådan begränsning ej må gälla längre än intill dess sökanden fullgjort tjänstgöring inom folktandvården under ett år.

Ett utsträckande av lagstiftningen till att avse annan social tandvård än folktandvården lärer icke vara av omständigheterna påkallat.

Tandläkare, för vilken legitimationen är begränsad efter vad nu föreslås, synes i nära anslutning till vad departementschefen anfört böra vid uppehållande av tjänst inom folktandvården åtnjuta de förmåner, som utgå till distriktstandläkare inom det tandvårdsdistrikt vartill tjänsten hör. Föreskrift härom torde böra upptagas i lagstiftningen.

I anledning av departementschefens uttalande att annat uppehåll i yrkesutövningen icke må inräknas i praktikåret än det som föranledes av semester, vill lagrådet ifrågasätta, huruvida icke medicinalstyrelsen vid beräkning av tjänsteåret må kunna taga skäligen hänsyn jämväl till tid, varunder vederbörande varit oförmögen till arbete på grund av olycksfall i tjänsten.»

Föredragande departementschefen, statsrådet Möller, har i anledning av lagrådets yttrande ansett sig böra biträda lagrådets mening att den föreslagna provisoriska lagen endast bör reglera frågan om befogenhet för medicinalstyrelsen att, då styrelsen enligt för närvarande gällande regler meddelar legitimation som tandläkare, med avseende å det första årets yrkesutövning begränsa den rätt att utöva tandläkaryrket som legitimationen medför.

Därjämte har departementschefen yttrat:

»Enligt det till lagrådet remitterade förslaget skulle den genom förslaget införda tjänstgöringsskyldigheten avse tandvård, som anordnats av stat eller kommun. Härunder inbegripas militär tandvård, folktandvård ävensom kommunal tandvård, vartill bidrag enligt kungörelsen angående statsbidrag till folktandvård icke utgår (skoltandvård). Lagrådet har anfört, att ett utsträckande av lagstiftningen till att avse annan social tandvård än folktandvården icke syntes vara av omständigheterna påkallat. Som bekant pågår för närvarande utredning rörande tandvården vid försvarsväsendet, och såsom en provisorisk åtgärd till förbättrande av nämnda tandvård har i proposition nr 235 till den nu samlade riksdagen föreslagits inrättande av ett antal arvodestjänster för föreståndare vid vissa försvarsväsendets tandpoliklinker. Såväl denna tandvård som skoltandvården måste med hänsyn till sin betydelse för folkhälsan anses likvärdiga med folktandvården. Att den för närvarande rådande starka böjelsen hos tandläkarna att söka sig till privat tandvård skulle få följdverkningar allenast för sådan av det allmänna anordnad tandvård, som bedrivs inom folktandvårdens ram, kan icke antagas. Jag finner mig därför icke kunna biträda lagrådets förslag att inskränka lagstiftningen att endast avse folktandvården. I enlighet med mitt vid redogörelsen för det till lagrådet remitterade förslaget gjorda uttalande att ett års yrkesutövning icke bör anses föreligga med mindre sökandens dagliga tjänstgöring ungefär motsvarat vad som kräves för heltidstjänst bör emellertid skyldighet att tjänstgöra inom statlig eller kommunal tandvård åläggas endast om den tjänstgöring som står vederbörande till buds fyller nyssnämnda förutsättning.

Såsom en följd av den nu föreslagna omläggningen av lagstiftningen kommer denna ej längre att reglera frågan om villkoren för vinnande av behörighet att utöva tandläkarkonsten. En lag av nu ifrågasatt räckvidd torde lämpligen böra rubriceras *lag om viss begränsning av legitimation som tandläkare*. Förslag till sådan lag har upprättats.

I 1 § i nämnda lagförslag har medicinalstyrelsens befogenhet att begränsa legitimationen som tandläkare upptagits. Lagrådet har föreslagit, att sådan befogenhet skulle inträda där det med hänsyn till rådande förhållanden prövades oundgängligen nödigt för folktandvårdens behöriga upprätthållande. Såsom jag nyss nämnt bör tjänstgöringsskyldighet föreligga ej blott i fråga om folktandvård utan även beträffande annan tandvård, som anordnats av stat eller kommun. Såsom förutsättning för tjänstgöringsskyldighetens inträde torde endast böra stadgas, att tandläkare icke äro att tillgå för tjänstgöring inom tandvård, som anordnats av stat eller kommun. Lagens 1 § bör därför erhålla den lydelsen, att medicinalstyrelsen äger, där tandläkare icke äro att tillgå för tjänstgöring inom tandvård, som anordnats av stat eller kommun, vid meddelande av sökt legitimation som tandläkare begränsa legitimationen att avse allenast rätt att utöva tandläkaryrket såsom innehavare av eller vikarie å tjänst inom sådan tandvård. Vidare bör i 1 § stadgas, att dylik begränsning dock ej må gälla längre än intill dess sökanden fullgjort tjänstgöring inom statlig eller kommunal tandvård under ett år.

Lagrådet har uttalat, att tandläkare, för vilken legitimationen är begränsad, synes böra vid uppehållande av tjänst inom folktandvården åtnjuta de förmåner, som utgå till distriktstandläkare inom det tandvårdsdistrikt, vartill tjänsten hör. Enligt lagrådets mening bör föreskrift härom upptagas i lagstiftningen. Något behov av att i lagen upptaga en dylik bestämmelse torde emellertid ej föreligga. Enligt kungörelsen angående statsbidrag till folktandvården blir tandläkaren automatiskt berättigad till de i kungörelsen stadgade minimiförmånerna, och då hans legitimation nu icke är avsedd att vara tidsbegränsad, torde risk ej föreligga, att landstingen skola fastställa avlöningen för nyexaminerade tandläkare lägre än för andra tandläkare. Bestämmelsen i det till lagrådet remitterade förslaget att villkoren för anställning såsom vikarie å kommunal tjänst skola, i händelse överenskommelse därom ej träffas, fastställas av medicinalstyrelsen bör däremot bibehållas och i lagen lämpligen införas såsom 2 §, därvid dock begränsningen till vikariat ej bör kvarstå. Bestämmelse om skyldighet för kommun att låta ledig tjänst uppehållas av nyexaminerad tandläkare torde ej längre vara erforderlig.

Lagrådet har slutligen ifrågasatt, huruvida icke medicinalstyrelsen vid beräkning av tjänsteåret må kunna taga skäligen hänsyn — förutom till semester — jämväl till tid, varunder vederbörande varit oförmögen till arbete på grund av olycksfall i tjänsten. Jag har icke något att erinra mot att skäligen hänsyn tages härtill.»

Utskottet.

Den ifrågasatta begränsningen av legitimationen för tandläkare måste bedömas såsom ett led i de allmänna strävandena för folkhälsans höjande. Ur denna synpunkt framstår det såsom ofrånkomligt, att den av statsmakterna beslutade folktandvården skall kunna behörigen upprätthållas. Svårigheterna att tillgodose behovet av tandläkare inom folktandvården hava emellertid på senaste tiden blivit alltmera uppenbara. Den uppkomna situationen innebär ett verkligt nödläge för folktandvården. Detta nödläge torde för närvarande knappast kunna undanröjas annat än genom åtgärder i förslagets riktning.

Såsom lagrådet framhållit kan också bristen på tandläkare inom folktandvården i viss mån sättas i samband med det nuvarande krisläget. De betänkligheter, som otvivelaktigt kunna resas mot den föreslagna lagstiftningen, torde förutom på grund av vad nu anförts förlora i bärkraft även med hänsyn till de för den nyexaminerade tandläkaren goda löneförmåner som folktandvården erbjuder. Av nu nämnda skäl har utskottet ansett sig kunna i princip ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet vill emellertid särskilt starkt understryka vikten av att den föreslagna lagstiftningen endast blir ett provisorium och att densamma alltså icke bör förnyas, om icke trängande behov därav föreligger.

Kungl. Maj:t har i propositionen föreslagit, att legitimationen skall begränsas till att avse rätt att utöva tandläkaryrket icke blott inom folktandvården utan även inom annan social tandvård. I likhet med lagrådet finner emellertid utskottet, att ett utsträckande av lagstiftningen till annan social tandvård än folktandvården icke lärer vara av omständigheterna påkallat. Man torde även kunna befara, att det egentliga syftet med lagstiftningen skulle kunna förfelas, därest legitimationen icke begränsades till folktandvården. Det kan dessutom ifrågasättas, om de av departementschefen omnämnda arvodestjänsterna för föreståndare vid vissa försvarsväsendets tandpolikliniker lämpligen böra besättas med nyexaminerade tandläkare.

Därest legitimationen begränsas på sätt utskottet sålunda föreslagit, torde bestämmelsen i 2 § i Kungl. Maj:ts förslag böra utgå. I stället synes i enlighet med lagrådets hemställan i nämnda paragraf böra stadgas, att tandläkare, för vilken legitimationen är begränsad, skall vid uppehållande av tjänst inom folktandvården äga åtnjuta de förmåner, som utgå till distriktstamläkare inom det tandvårdsdistrikt, vartill tjänsten hör.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts genom propositionen nr 299 framlagda förslag till lag om viss begränsning av legitimation som tandläkare ej kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

L a g

om viss begränsning av legitimation som tandläkare.

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Medicinalstyrelsen äger, där tandläkare icke äro att tillgå för tjänstgöring inom *tandvård*, som *anordnats av stat eller kommun*, vid meddelande av sökt legitimation som tandläkare

Medicinalstyrelsen äger, där tandläkare icke äro att tillgå för tjänstgöring inom *folktandvården*, vid meddelande av sökt legitimation som tandläkare begränsa legitimationen att av-

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

begränsa legitimationen att avse allenast rätt att utöva tandläkaryrket såsom innehavare av eller vikarie å tjänst inom sådan tandvård. Dylig begränsning må dock ej gälla längre än intill dess sökanden fullgjort tjänstgöring inom *statlig eller kommunal tandvård* under ett år.

se allenast rätt att utöva tandläkaryrket såsom innehavare av eller vikarie å tjänst inom sådan tandvård. Dylig begränsning må dock ej gälla längre än intill dess sökanden fullgjort tjänstgöring inom *folktandvården* under ett år.

2 §.

Villkoren för anställning i kommunal tjänst av tandläkare, för vilken legitimationen är begränsad efter vad i 1 § sägs, skola, i händelse överenskommelse därom ej träffas, fastställas av medicinalstyrelsen.

Tandläkare, för vilken legitimationen är begränsad efter vad i 1 § sägs, skall äga att vid uppehållande av tjänst inom folktandvården åtnjuta de förmåner, som utgå till distriktstandläkare inom det tandvårdsdistrikt, var till tjänsten hör.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1943 och gäller till och med den 30 september 1946.

B. att motionerna I: 320 och II: 453 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 16 juni 1943.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Norman, Linder, Wistrand, Löfvander, Olof Carlsson, Roos*, Hage* och *Carl Eric Ericsson*;

från andra kammaren: herr *Olovson* i Västerås, fröken *Andersson*, herrar *Hallagård, Hermansson*, Holm, Johnsson** i Kastanjegården, *Jansson** i Hällefors och *Andersson** i Eskilstuna.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

- 1) av herrar *Roos* och *Carl Eric Ericsson* samt fröken *Andersson*; samt
- 2) av herrar *Norman, Linder, Olof Carlsson, Hermansson, Holm* och *Andersson* i Eskilstuna, vilka inom utskottet yrkat, att propositionen måtte oförändrad tillstyrkas.